

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 2. No. 8. 1938

Karaman Oğlu İbrahim Bey imareti vakıfıyesindeki şahid hekimler ve bazı düşünceler

Dr. F. Nafiz Uzluk

Türk - İslâmi Epigrafi üstüne yazdığı ciddi eserlerle ilim dünyasında alâka uyandıran İsmail Hakkı Uzunçarşılı Oğlu, Belleten adile çıkmaya başlayan derginin birinci sayısında "Karaman Oğlu İbrahim Beyin Lârendede bulunan imaretinin vakfiyesi metnini fotografla neşreyledi.

Bu münasebetle 40 yıl Beylik eden İbrahim Beyin hayatını, savaşlarını, Osman Oğullarıyla yaptığı barış andlarını yazdı. Bu işle uğraşan bilgilere yeni kaynaklar hazırlamış oldu.

Osman Oğulları Anadolu'nun küçük prensliklerini ortadan kaldırırken Beylerin baş şchirlerinde bulunan kütüphanelerini, evrak hazinelerini, oralarda bulunan yüksek rütbeli kişiler elindeki değerli kitapları beraberce İstanbul'a getirmişler, Topkapı sarayında saklamışlardır. Zira Selçukî Sultanının hazinei kütübü için yazılan muazzam ibni Bibi Selçuknamesi, iki tezkerei aksarayı, Bezmü Rezmin muhteşem nüshası, Hacı Paşanın elile yazıp Aydın Oğlu Mehmed Beyin oğlu İsa Bey'e sunduğu büyük şifası, daha bir çok Türk müelliflerinin kendi el yazıları nüshalar, nihayet Selimi kadimin bizzat Mısırdan getirdiği müzehhep, fevkalade süslü yazmalar sözümüzün vesikalaridir.

Bu eserler ya Topkapı sarayında, yahutta Sultan Mahmud I gününde Ayasofya, Fatih, Nuruosmani kütüphaneleri tesis edilerek saraydan buralara çıkarılmış, milletin istifadesine arzedilmiştir.

Kitapları, vesikaları yakmak, yıtmak, satmak, süprüntüye atmak cinayetini yapmayan büyük dedelerimizin adını saygı ile analım.

Karaman illeri emaret halinden iyalet menzelesine düşünce — ki abidelerinin bolluğu ve güzelliği ile yine ehemmiyetlidir, lâkin

Hicaza giderken Rados şövalyelerinin eline esir düşmüştür. İbrahim Bey büyük bir fediyei necat vererek âlimi kurtarmıştır.

Konyalı genç şair Nizami de İbrahim Beyin son demlerinde sarayına devam eden kişilerdendir. Nizaminin Divanında İbrahim beyin oğlu Pir Ahmed Bey hakkında yazılmış uzun bir kaside vardır. Sultan Sancar ve Tuğrul gibi Mevlâna Celâleddinin dahi hürmetle bahseyletiği ünlü Türk hükümdarlarını Pir Ahmed Beyin kapısına müdavim göstermesi fazla mübalâga ise de iki hemşerimin birbirini ne kadar sevdiğini göstermesi itibarile hoş görülür.

33 sene önce çocukluğunda gördüğüm Lârendeî Karamanî 1937 son baharında tekrar ziyaret ettim. İbrahim Beyin imaretini gaz deposu yapmışlar. Resimde gördüğümüz zincirli dış kapısını at arabaları geçmiyor diye yıkmışlar. İmaretin hemen şark divarının yanı Karamanlı Hindi oğlu adında birisinin mülkü olmuş. Yonca ekilen bu yere fazla su salınmasından imaretin iç binası ve duvarları rutubetten bozulmağa yüz tutmuş.

O küçük tarlacığı satın alarak bu mühim abideyi kurtarmak lâzım değil mi? Maarif Vekâletinin dikkat gözünü çekerim.

İbrahim Beyin türbesini de ziyaret ettim. Bana klavuzluk eden gençler anlattı ki çocuğu olmayan kadınlar İbrahim Beyin alçı sandukasından toprak yararlanmış. Hepsi oğlan olan çok çocuklu Beyin alçısında bile o hassa varmış !..

Bu hiç şüphesiz hırafedir, amma, imaret yapıran, konukları gözetleyen, açları doyuran, âlimlere saygı gösteren İbrahim beye hürmet edildiğini göstermez mi ?..

İbrahim Beyi rahmetle anarım. Çalışkan İsmail Hakkı Bege verdiği güzel malûmattan dolayı teşekkür ederim.

İbni Sina'nın Sözleri

Dr. A. Süheyl Ünver

İki yüzyü geçen eser, risale, ve mektuplarının bulunduğu mustakil kitaplarda, risale mecmualarında ve ekseriya tıp ve hikmete müteallik kitapların ilk boş sahifelerine İbni Sina'ya atfolunan bir çok şiirler vardır. Bunlar Prof. Şerefettin Yalıtıkaya ve Kilisli Rifat tarafından toplanmış ve mühlüm bir kısmı terceme edilmiştir. Hepsi arapçadır ve arada farsça olanlar vardır. Fakat İbni Sinanın farsça yazdıkları şüphelidir. Çünkü onun mevcut olan arapça medlûllerini sonrödan farsçaya çevirmişlerdir. Şimdi bunları İbni Sinaya atfediyorlar.

Bu seçme sözlerin pek azını buraya toplayabildik. Bu sözler kendisinin ne kadar hassas ve ince bir şair olduğunu gösteriyor. İbni Sinanın bu şiirlerinde o zamana kadar söylenmemiş kendisine has buluşları vardır ki İbni Sinanın şahsiyeti burada gayet iyi görünüyor. İpokrat ve Calinos gibi aforizmasını yapan bu büyük Türk hekiminin müteferrik sözlerinden alınacak ilhamlar ve derin düşündürecek fikirler vardır.

Onun zamanının ilim lisanı olan arapça ile söylediği özlere en güzellerini bize bu günkü türkçemizle dinletecek olan Türkün bu büyük ve asil elâdını derin saygı ve sevgi ile anarız :

— Diyorlar ki Tanrı var idi. Hiç bir şey yok idi. Mademki hiç bir şey yok idi ; o halde Tanrı nerede idi. ⁽¹⁾

— Avam takımı tarafından reddedilmeyip kabul edilmek için kendini eşek yapma. Çünkü avam takımının işi eşelikten, hırıltıdan başka olamaz. Avam kısmı öküzü Tanrı diye kabul ederler de Hazreti Peygamber olmasını tastik etmezler.

— Gönül (yani akıl) bu çölde çok koştu ; bir kılı bilemedi. Halbuki çok kıl vardı. Gönümde bir güneş parladı. Nihayet bir zerrenin kemâline yol bulamadı. ⁽²⁾

— Her kim hadisattan ibret alırsa başı sert ata benzeyen felek ona ramolur. ⁽³⁾

— Ey tatlı dilli : bana karşı halis zehir gibisin. Ey başkalarına rahmet olan bana karşı azapsın. Bana el vermiyorsun. Ve benim üzerime galip geliyorsun. Cihanı nurlandıran güneşsin ; fakat beni nurlandırmıyorsun. ⁽⁴⁾

— Ey âdem oğlu. Annen seni ağlıyarak doğurtmuştur ; halbuki etrafında bulunanlar sevinçlerinden gülüyorlardı. Öldüğün gün senin için onlar ağladıkları zaman, sen gülücü, mesrur olmağa çalış. ⁽⁵⁾

— Oğulcuğum : benim tavsiyemi dinle. Onunla amel et ; çünkü tıp benim kati sözümle kuvvet almıştır. ⁽⁶⁾

— Ölüyor halbuki elde edilmiş bir şey yok ; bilmediği bildiğinden başka. ⁽⁷⁾

— İnsan yer yüzünde ebedi kalmaya ve her istediğini yapmaya kadir değildir. Bize yükselmek, göklerin muhitine çıkmak yaraşır. Daha ne vakte kadar bu merkeze sıkışıp kalacağız.

— Eğer sırrını saklamakta devam edersen ve daima kuşkulu olursan sır senin esirin olur. Yok onu fışkırdıysan sen onun esiri olursun.

— Dünyanın haracını alan bir padişah benden daha bahtiyar değildir. Ve hiç bir bey benden mesut değildir. Fakat siz bu

zevki bilemezsiniz. Dünya hırsı peşinde olanların gözleri bunu seçemez. Onlar tek gözlüdürler. ⁽⁸⁾

— Ruhunun yüzünü kendisinin mensup olduğu hudsî aleme çevir. İşte burada ölüyorken ruhunun yaşaması bu suretle olur. ⁽⁹⁾

— Ben yüksek mertebelerin en yükseğine yükselmek istedim. Aşağı bir mertebeye asla razı olmam. Ya istediğim bu yüksek mertebeyi elde ederim veya ölüm beni yere serer. ⁽¹⁰⁾

— Öfkelendiği vakit haykırılmamalıdır. ⁽¹¹⁾

— Zenginliği bulmuş, fakat akli idraki kaybetmişlerdir. Acaba bulmuş oldukları şeyle, kaybetmiş oldukları şey kıymetçe bir midir? ⁽¹²⁾

— Zaman bir ağız ise ben onun diliyim.

— Benim fazilet sahibi bir hekim olduğumu çekemiyorlar. Kendilerinin cehilleri karşısında benim faziletlerimi görmek onlara ağır geliyor. Onlar kendi akıllarınca beni çekiştirmekte, didiklemek-olduklarını ve bana bir fenalık yaptıklarını zannediyorlar. Bence onların beni çekiştirmeleri dağ keçilerinin dağa tos vurmalarına benzer. Bir kimse kendisinin ne olduğunu bildikten sonra kendisini bilmiyenlerin hakkında söylemekte oldukları sözlerin onun nazarında hiç bir ehemmiyeti ve hiç bir tesiri yoktur.

— Her işte ihtiyatı elden bırakan ve düşünüp taşınmadan bir işe başlayan kimselerin pişman olmaları tabiidir.

— Tarak saçları düzeltmek için kullanıldığı halde kılların, bazıları bu tarafa ile yerinden kopar, düşer.

— Sana karşı bir hata eden kimse özür diliyecek olursa onun özrünü kabulde tevakkuf etme.

— İhtiyarlara hürmet eyle, ve onları azizlemiyen gençlere darıl.

— Rızık için hiç kıvranma. Şuraya buraya saldırma. Herkes kendi nasibinden başka bir habbeye bile nail olamaz.

— Gençliğimin izleri ve sevgilimle vakit geçirdiğimiz yerlerin izleri yok oldu. Onlar bir vakit ne kadar terü taze, ne kadar canlı idiler.

— O gençliğimin izleri benim göz yaşlarımdan soldular, ağardılar. Sevgilimle yaşadığımız yerler ise bulutların dökdükleri yaşlar ile yeşillendiler.

— İşte dünya dediğin budur : Kenetlenmesi kırılmak, yapılması yıkılmak içindir.

— Bu dünyadan nefret etmiş ve ondan kurtulmağa can atmakla

bulunmuş kimse burada, tuzığa tutulmuş ve harekete mecali kalmamış bir kuşa benzer.

— Her insanın sevinmeğe, mahzun olmağa kudreti vardır. Fakat insanların bazıları yalnız ferah için, bazıları yalnız hüznün için müsteittir.

— Çok itiyat edilmiş şeyler maruf olmıyan sebeplerdendir. Çünkü çok itiyat edilen şeye şuur labik olmaz.

— Ferahın arka arkaya bulunması ferahı hazırlar. Kezalik, kederin arka arkaya bulunması da kederi, sıkıntıyı hazırlar.

— Ferah ferahı hazırlar.

— Gazap pek kaviye karşı olmadıgı gibi pek zaife karşı da olamaz.

— Bana yan bakıyorlar. Çünkü ben yücelikler uğrunda çalışarak geceleri sabah ettim. Onlar ise sabaha kadar uyudular.

— İhtiyarlığın rengi benim sakallarımın yanlarında bir beyaz ihtar alâmetirdir ki bana yolsuz hareketler ve kötü işler yapmağa meydan kalmadığını bildirir.

— Sırrını herkesten sakla ve daima kuşkulu ol. Çünkü akıllı olmak demek kuşkulu olmak demekten başka bir şey değildir. ⁽¹³⁾

Les aphorismes d'Ibni Sina (Avicenne)

Dr. A. Süheyl Ünver

Il y a, dans plus de deux cents livres, contenant des ouvrages, articles et lettres, dans les collections d'articles et dans les premières pages vides des livres sur la médecine et la physique, beaucoup de vers attribués à Ibni Sina. Ceux ci ont été rassemblés et en grande partie traduits par le Prof. Cherefettin Yaltkaya et Kilisli Rifat. Ils sont tous en langue arabe, avec, parmi eux,

(1) Üniversite kütüphanesi, mecmualar 451 İbni Sinanın, Ebül hayr'e sualıdır. (2) Üniversite Kütüphanesi. mecmualar 235. (3) Halet efendi kütüphanesi 773. Pendnameden birinci beyit. (4) Veliyüttin efendi kütüphanesi 1819. (5) Reşit efendi kütüphanesi 1057. (6) Esat efendi 3420, 3441. (7) Şehit Ali paşa kütüphanesi 2703, 2853. Ölürken söylemiş. Kilisli Rifat tercemesi. (8) Ayasofya 4829. (9) Ahmedî salîs kütüphanesi 3255. Ş. Yaltkaya tercemesi. (10) Nuruosmaniye kütüphanesi 4894. (11) İyni Ebî usay bia tapakatül ettibası. (12) Edviyei Kalbiye mukaddimesi. Kilisli Rifat tercemesi. (13) Ragıp Paşa kütüphanesi 847.

quelques uns en persan. Mais il est douteux qu'Ibni Sina ait écrit en Persan. Car ses oeuvres qui existent en arabe ont été, plus tard, traduites en persan. Maintenant elles sont attribuées à Ibni Sina.

Nous n'avons pu rassembler ici que très peu de ces aphorismes. Ces paroles nous montrent combien il était un poète fin et sensible. Ces vers d'Ibni Sina qui contiennent des idées qui n'avaient jusqu'alors par été émises et qui lui sont personnelles, démontrent d'une façon très précise la personnalité d'Ibni Sina. Il y a dans les paroles de ce grand médecin Turc qui fit ses aphorismes comme Hippocrate et Galien, des inspirations à prendre et des idées qui font penser profondément.

Nous évoquons avec un amour et un respect profond, ce grand et noble enfant des Turcs qui va nous faire entendre en notre langue turque d'aujourd'hui les plus belles de ses paroles dites en arabe, la langue scientifique de l'époque.

— On dit qu'il y avait - Dieu. Il n'y avait rien. Puisqu'il n'y avait rien, alors où était Dieu (1)

— Ne te fais pas âne pour n'être pas renié et pour être accepté par le peuple. Car le peuple ne peut faire que des âneries et du tapage. Le peuple accepte le boeuf comme Dieu et refuse de reconnaître le Prophète.

— Le cœur (c'est-à-dire l'intelligence) a beaucoup couru dans ce désert. Il n'a pu savoir un poil. Pourtant il a fendu beaucoup de poils. Mille soleils ont brillé dans mon cœur. A la fin, il n'a pu trouvé le moyen de perfectionner une particule (2)

— Celui qui s'instruit des faits dompte le sort dont la tête est comme un cheval violent (3)

— O douce langue : Tu es pour moi comme un pur poison, O toi qui es miséricorde pour les autres, pour moi tu es une torture. Tu ne me donnes pas la main. Et tu es vainqueur contre moi. Tu es le soleil qui éclaire le monde ; mais tu ne m'éclaires point (4)

— O fils d'Adam. Ta mère t'a mis au monde en pleurant. Tandis que ceux qui se trouvaient à l'entour riaient de joie. Le jour de ta mort, lorsqu'ils vont pleurer pour toi, essaye d'être rieur et heureux (5)

— Mon fils : écoute mes conseils, agis selon eux. Car la médecine s'est fortifiée de ma parole décisive (6)

— Il meurt et pourtant il n'a rien acquis ; sinon qu'il sait qu'il ne sait rien (7)

— L'homme ne peut rester sur la terre infiniment et faire ce qu'il désire. Il nous sied de nous élever et de monter vers les jeux. Jusqu'à quand devons-nous rester serrés dans ce milieu.

— Si tu continues à garder ton secret et à être toujours attentif, ton secret sera ton esclave. Si tu le dénonces, tu seras son esclave.

— Un roi qui conquiert le monde n'est pas plus heureux que moi. Et aucun seigneur n'est plus heureux que moi. Mais vous ne connaissez pas ce plaisir. Les yeux de ceux qui sont après l'ambition du monde ne peuvent distinguer ceci. Ils sont borgnes (8)

— Tourne la face de ton âme vers le monde saint auquel elle appartient. C'est de cette façon que ton âme pourra vivre lorsque tu seras mourant (9)

— J'ai voulu m'élever au plus haut des degrés élevés. Je n'accepterai jamais un degré bas. Ou j'atteindrai le haut degré que je désire ou la mort me mettra à terre (10)

— Il ne faut pas crier lorsqu'on est en colère (11)

— Ils ont trouvé la fortune mais ils ont perdu l'intelligence et la compréhension. Est-ce que ce qu'ils ont trouvé et ce qu'ils ont perdu est de la même valeur ? (12)

— Si le temps est une bouche, j'en suis la langue.

— Il ne peuvent supporter que je sois un médecin de mérite. Il leur paraît lourd de voir mes mérites à côté de leur ignorance. Ils croient selon leur intelligence qu'ils me font du mal en médissant de moi et en me piquant. Selon moi leur médisance ressemble à la chèvre qui donne des coups de cornes à la montagne. Lorsqu'une personne sait ce qu'elle est, ce que ceux qui ne la connaissent pas disent d'elle, n'a ses yeux aucune importance et aucun effet.

(1) Bibliothèque de l'Université. Collections No. 451 question d'Ibni Sina à Ebül Hayr. (2) Bibliothèque de l'Université. Collection 235. (3) Bibliothèque de Halet Efendi 773. Premier vers du Pendnamé. (4) Bibliothèque de Veliyüttin efendi 1819. (5) Bibliothèque du Reşti efendi 1057. (6) Esat efendi 3420, 3441. (7) Bibliothèque de Şehit Ali paşa, 2703, 2853. Il l'a dit en mourant. Traduction de Kilisli Rifat. (8) Ayasofya 4829. (9) Bibliothèque Ahmet III. 3255. Traduction Ch. Yaltkaya. (10) Bibliothèque de Nourouosmaniye 4894. (11) Tabakatül Ettibba de Ibni ebi Usaybia. (12) Préface de Edviyei Kalbiye. Traduction de Kilisli Rifat. (13) Bibliothèque de Ragip Paşa 847.

— Il est naturel que ceux qui agissent sans prudence en toute chose et commencent un travail sans penser se repentent par la suite.

— Malgré que le peigne est utilisé pour arranger les cheveux, quelques-uns se cassent et tombent avec ce peignage.

— Si quelqu'un te demande de l'excuser pour une faute qu'il a commise envers toi, n'hésite pas de l'en excuser.

— Respecte les vieillards et gronde les jeunes qui ne les estiment pas.

— Ne te surmènes pas pour ta subsistance. N'attaque pas par ici et par là. Personne ne peut avoir même une goutte de plus que ce qui lui est dû.

— Les traces de ma jeunesse et des moments passés avec ma bien-aimée se sont effacées. Comme celles - là étaient, un moment donné, fraîches et vivantes.

— Ces traces de ma jeunesse se sont flétries et ont blanchi à cause des larmes que j'ai versées. Les endroits où nous avons vécu avec ma bien-aimée ont reverdi avec les larmes versées par les nuages.

— Voici ce que tu appelles le monde. Il est bâti pour être démoli, il est renforcé pour être cassé.

— Celui qui hait ce monde et qui désire s'en débarrasser ressemble à un oiseau pris dans un piège et qui n'a plus de force pour se mouvoir.

— Chaque personne a la capacité de se réjouir et de s'attrister. Mais certaines gens n'ont de la disposition que pour la joie et d'autres que pour la tristesse.

— Les choses auxquelles on est très habitué sont dues à des causes inconnues. Car les choses auxquelles on est très habitué ne sont pas contrôlées par l'intelligence.

— Les bonheurs qui se succèdent préparent le bonheur. De même, les malheurs qui se succèdent préparent le malheur, les ennuis.

— La joie prépare la joie.

— On ne peut avoir de la colère contre un très fort ou un très faible.

— Ils me regardent de travers. Car j'ai travaillé toute la nuit jusqu'au matin pour des causes hibles. Tandis qu'eux ont dormi jusqu'au matin.

— La couleur de la vieillesse est un signe blanc d'avertisse-

ment sur les côtés de ma barbe qui me fait savoir qu'il n'y a plus de temps pour faire de mauvaises choses et des actions inconvenables.

— Cache ton secret de tout le monde et sois toujours attentif. Car être intelligent ne veut pas dire autre chose que d'être attentif.

Şark folklorunda İbni Sina hakkında yaşayan ve kaybolan efsaneler [1]

Légendes vivantes et perdues dans le Folklore Oriental concernant İbni Sina (Avicenne)

Dr. A. Süheyl Ünver

La Médecine d'İbni Sina a une grande importance pour nos médecins de l'Orient et de l'Occident. De même sa philosophie occupe beaucoup les philosophes et les médecins orientaux et occidentaux.

Le peuple considérant İbni Sina comme un être surhumain capable de miracles fit des légendes sur les impressions réelles ou exagérées qu'il eut de sa vie et créa une grande personnalité habile, enchanteresse et dont la vie peut servir comme modèle.

En Orient, les légendes d'İbni Sina furent mêlées aux contes de Lokman, l'Aesculape du monde oriental musulman et turc et ces contes furent attriqués aux deux côtés. En Anatolie, les aventures extraordinaires d'İbni Sina revivent dans les légendes de Lokman Hekim. Dans certaines villes de l'Anatolie comme Amasya, il existe des tombeaux attribués à Lokman Hekim [1].

[*] Bu makale Türk Tarih Kurumu tarafından neşr olunan (İbni Sina) eserinde ve oradan iktibasla Tıp Dünyası No. 8, 1937 nüshasında ve Yeni Türk Mecmuası 1937 kolleksiyonunda çıkmıştır. Bukreş Tıp Tarihi Cemiyetine tebliğ edilmiştir. Ve buraya yalnız Fransızcasının konulmasıyla iktifa edilmiştir.

[1] Dr. A. Süheyl Ünver et İsa Nazım. Légendes de Lokman Hekim et quelques croyances médicales à Amasya et aux alentours.

«Halk Bilgisi Haberleri» No, 3, 1935.